

Олена СИДОРОВИЧ

доктор економічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, o.sydorovych@wupn.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4605-3533

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Вступ. *Перехідні процеси від індустріального до інформаційного типу суспільної організації характеризуються різним рівнем використання інформаційних технологій, станом розвитку інформаційного забезпечення держави, рівня її демократичності тощо. Намір України увійти в європейський простір ознаменував собою реформаційні процеси з активною побудовою інформаційно-комунікаційних технологій і процедур, орієнтованих на вдосконалення здійснення митних формальностей, підвищення рівня ефективності інформаційного, технічного, кадрового забезпечення їх реалізації для побудови налагоджених митних правовідносин не лише в митному просторі держави, а й за його межами.*

Мета – дослідити проблематику використання інформаційно-комунікаційних технологій, що застосовують в діяльності митні органи України, окреслити пріоритети підвищення рівня інформаційного забезпечення митних інституцій України, напроми здійснення цифрових трансформацій митного простору держави.

Результати. *В результаті проведеного дослідження прагматики використання інформаційних і комунікаційних технологій у діяльності митних інституцій України систематизовано хронологію їх становлення, проаналізовано генезис інформатизації митного простору України в умовах цифровізації економіки, окреслено особливості використання сучасних інформаційних систем митних органів України, деталізовано переваги приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Констатовано, що, незважаючи на вплив надзвичайно агресивних за своєю природою зовнішніх і внутрішніх чинників, на кшталт військової агресії росії, наслідків втрати частини територій, виробничого потенціалу, спаду ділової та зовнішньоекономічної активності, незворотних наслідків постпандемічного відновлення, в митному просторі України все ж має місце розширення використання цифрових та інформаційно-комунікативних технологій, що здійснює докорінний вплив на оптимізацію управлінських, соціальних, економічних і суспільних процесів розвитку держави.*

Ключові слова: *цифровізація, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне забезпечення митної справи.*

Табл.: 3, рис.: 1, бібл.: 15.

Olena SYDOROVYCH

Dr. Sc. (Economics), Prof., Western Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
o.sydorovych@wunu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4605-3533

PROBLEMS OF USING THE MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE CUSTOMS SPACE OF UKRAINE

Introduction. The functioning of modern societies, states, state institutions and citizens in general cannot be imagined without information technologies, the level of development of which, determining the effectiveness of management decisions in the economy, politics, social organization, etc., determines the identification and construction of a new model society, which is terminologically and conceptually defined as "information". The transitional processes from the industrial to the informational type of social organization are characterized by different levels of use of information technologies, the state of development of the information provision of the state, the level of its democracy, etc. Ukraine's intention to enter the European space was marked by reform processes with the active construction of information and communication technologies and procedures aimed at improving the implementation of customs formalities, increasing the level of efficiency of information, technical, personnel support for their implementation in order to build established customs legal relations not only in the customs space of the state, but also beyond it.

The purpose of the article is to investigate the problems of the use of information and communication technologies used in the activities of the customs authorities of Ukraine, to outline the priorities and obstacles to increasing the level of information support of the customs institutions of Ukraine, the directions of digital transformation of the customs space of the state.

Results. As a result of the study of the pragmatics of the use of information and communication technologies in the activities of the customs institutions of Ukraine, the chronology of their formation was systematized, the genesis of the informatization of the customs space of Ukraine in the conditions of digitalization of the economy was analyzed, the features of the use of modern information systems of the customs authorities of Ukraine were outlined, and the advantages of joining the Convention on the Common Transit Procedure were detailed. It was established that despite the influence of external and internal factors that are extremely aggressive in nature, such as Russia's military aggression, the consequences of the loss of part of the territories, production potential, the decline of business and foreign economic activity, the irreversible consequences of the post-pandemic recovery, the customs space of Ukraine still has a place for the expansion of the use of digital and information and communication technologies, which has a fundamental influence on the optimization of administrative, social, economic and social processes of the state's development.

Keywords: digitalization, information and communication technologies, information support of customs affairs.

JEL Classification: H30.

Постановка проблеми. Важливою передумовою дієвого функціонування митних органів України є забезпечення здійснення автоматизованого обміну інформаційними масивами даних між державними інституці-

ями країни, її міністерствами і відомствами, а також суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України та інших держав, митними органами інших країн світу, міжнародними митними інституціями.

Побудова сучасних, дієвих інформаційних цифрових технологій, які є сукупністю інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення та використовуються уповноваженими суб'єктами під час здійснення митного контролю і виконання митних формальностей при переміщенні кордону громадян, товарів і транспортних засобів, зумовлюється окресленими пріоритетами налагодження конструктивних комунікаційних зв'язків, поштовх розвитку яких був ознаменований прийняттям Митного кодексу України (МКУ).

Частиною 1 статті 31 МКУ [1] встановлено, що проведення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється з використанням інформаційних технологій, у тому числі заснованих на інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, а також засобах їх забезпечення. Загалом правове закріплення використання інформаційно-комунікаційних технологій в митній сфері міститься в низці правових актів держави, головним серед яких є МКУ, окремі статті якого містять деталізоване обґрунтування практичної реалізації інформаційних технологій, що використовують у митній справі, проте сутність інформаційних технологій не деталізується, не конкретизується право митних органів здійснювати делеговану їм діяльність у сфері митної справи із застосуванням інформаційних технологій.

Ключовою перевагою впровадження інформаційних технологій, комунікаційних та електронних сервісів з одночасним зростанням рівня автоматизації митних формальностей під час оформлення товарів і транспортних засобів є чітке усвідомлення необхідності мінімізації загроз і ризиків, що можуть виникати під впливом людського чинника, корупційної складової тощо.

На сьогодні основними цілями функціонування митних органів України є покращення економічного середовища, скорочення тривалості та вартості митних процедур для бізнесу, протидія та попередження контрабанди товарів і порушенню митних правил. Зважаючи на те, що удосконалення інформаційних технологій є важливою передумовою на шляху досягнення пріоритетів реформування митної сфери держави, вважаємо за доцільне розглянути проблематику застосування та функціонування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у митному просторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження сучасних митних інформаційних технологій є ключовим напрямом підвищення ефективності функціонування Державної митної служби України. Значний внесок у дослідження питань інформатизації митної справи в Україні, побудови баз даних, організації роботи моделей і методів роботи з масивами інформації, їх збереження, аналізу, обробки, захисту та передачі зробили вчені: А. Войцещук [2], О. Гладківська [3], Р. Давидов [4], О. Калашнікова [5], Л. Кримчак [6], В. Коваленко [7], Н. Мацедонська [7], П. Пашко [8], М. Разумей [9], Л. Штефан [7] та ін.

Однак використання інформаційно-комунікаційних технологій у митній сфері нашої держави є тривалим процесом, що зумовлений необхідністю врахування сучасного стану реалізації митних процедур та формальностей у провідних країнах світу, розробка яких є актуальним науково-практичним завданням, особливо в контексті забезпечення високого рівня конкурентоспроможності України в глобальному вимірі.

Метою статті є дослідження проблематики використання інформаційно-комунікаційних технологій, що застосовують у діяльності митні органи України, окреслення пріоритетів підвищення рівня інформацій-

ного забезпечення митних інституцій України, напрямів здійснення цифрових трансформацій митного простору держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження інформаційних технологій в митній сфері України було започатковано актом проголошення державного суверенітету у 1991 році, який визнав незалежність, рівноправність і неподільність митного простору України як суб'єкта міжнародних зовнішньо-економічних відносин.

Побудова організаційної, функціональної та структурної моделі митних органів на ранніх етапах розвитку держави зумовлена пріоритетами посилення митного співробітництва у зовнішньому векторі розвитку митної справи шляхом взаємодії з митними інституціями інших країн, здійсненням злагодженого інформаційного обміну між митними адміністраціями країн-партнерів, оптимізацією пунктів пропуску на кордонах та формуванням подібних алгоритмів здійснення митного контролю. Дещо пізніше ці процеси ознаменовувалися метою запровадження інформаційних технологій відповідно до встановлених євроінтеграційних орієнтирів вступу держави до СОТ та наближення до стандартів інформаційного обміну європейського і світового рівня.

Імплементация інформаційних технологій в діяльність митних органів держави зумовлювала потребу виокремлення в структурі митниць відповідних структурних підрозділів, які відповідали б за впровадження, контроль та адаптацію інформаційних продуктів в митних інституціях: Управління інформаційного забезпечення та митної статистики (2004–2005 рр.); Департамент інформаційних технологій та митної статистики ДМСУ (2005–2006 рр.); Регіональна інформаційна митниця (2006–2011 рр.); Департамент митних ін-

формаційних технологій та статистики (з 2011 р.) та ін.

Складність та обтяжливість процесів здійснення митних формальностей, автоматизації митного оформлення, митного контролю за ввезенням на територію держави товарів, особливо підакцизних груп та транспортних засобів, великі витрати часу і людських ресурсів актуалізувало створення у 1993 р. ЄАІС, яка стала єдиною уніфікованою автоматизованою інформаційною системою митних органів. На сьогодні існування ЄАІС уможливує здійснення низки процесів, зокрема: контроль доставки вантажів до місця призначення, прийняття та обробка даних вантажних митних декларацій, систематизація даних митної статистики, користування різноманітними довідниками (що містять інформацію про товарну номенклатуру, митний тариф, курс валют світу тощо), контроль застосування спеціальних санкцій до порушників митного законодавства, здійснення обміну оперативною інформацією про митні правопорушення, забезпечення дистанційного навчання працівників митних органів, формування звітів і проведення аналітичної роботи в різних сферах діяльності митних органів, обмін інформацією з державними органами та недержавними інституціями як в Україні, так і за її межами.

Загалом «ЄАІС є багатифункціональною інтегрованою автоматизованою системою, яка забезпечує інформаційну підтримку та супровід державної митної справи в Україні і становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних систем, зокрема автоматизованої інформаційної системи «Центр», телекомунікаційної системи «Електронна пошта», інших систем, програмно-інформаційних комплексів» [10].

На ранніх етапах становлення системи митних органів держави не було можливості перевіряти подану в митних деклараціях

інформацію, тому мав місце неналежний рівень контролю за доставкою вантажів у митниці призначення. З метою вирішення цієї проблемної ситуації у 1996 р. було започатковано введення системи “Контролю доставки вантажів у митниці призначення”. Це вид контролю стосувався, насамперед, підакцизних товарів, здійснювали його з метою перевірки правильності здійснення митних формальностей, щодо яких було введено обов’язкове подання електронної копії митної декларації типу АД в центральну базу даних при ввезенні вантажів на митну територію держави.

Поступове запровадження програмно-інформаційних комплексів ЄАІС України зумовлене побудовою трирівневої системи клієнт-сервер з відповідним доступом суб’єктів ЗЕД до інформаційних баз даних через WEB сполучення.

Важливе значення в становленні інформаційних технологій в митних органах держави мало прийняття Наказу № 771, яким затверджувалися норми Положення щодо контролю за доставкою вантажів у митниці призначення. Як результат, відбувалося поступове охоплення інформаційним забезпеченням процесів переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон держави, зокрема: 1999 р. – контроль за ввезенням вантажів автомобільним транспортом; 2000 р. – режим експорт, режим транзит автомобільним транспортом та режим транзит залізничним транспортом.

Ще одним аспектом, що значною мірою прискорив розвиток інформаційного забезпечення митних органів держави, стало співробітництво України з митними організаціями інших країн в межах багатосторонніх міжнародних угод як учасників ВМО, на основі яких у 2005 р. було схвалено Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. Цей документ – це комплекс пов’язаних правових документів, які систематизували новіт-

ні практики здійснення митного контролю та митного декларування митними інституціями країн Європи та США. Окрім удосконалення співпраці у митній сфері, широкого застосування набули методи аналізу ризиків у митній сфері, використання інформаційних технологій з високим рівнем аналітичної та інформаційно-технічної роботи, розвиток технічної бази для розшукової діяльності та здійснення митного контролю.

На основі ЄАІС ДМС України було запроваджено систему аналізу ризиків, яку регулярно доповнювали новими технологіями в сфері здійснення митного контролю, модифікацією та оновленням програмно-інформаційного комплексу “Класифікаційно-довідкова система”. Цей комплекс уможливив доступ до кодифікованої системи нормативно-правових актів держави, отримання інформації про форми нетарифного чи тарифного регулювання певного товару чи товарної групи.

Формування високого рівня інформаційного забезпечення діяльності митних органів у той період часу стало можливим завдяки створенню у 2006 р. Регіональної інформаційної митниці, ключовим завданням якої було запровадження в дію комплексної багатофункціональної системи інформаційного забезпечення митних органів “Електронна митниця”.

Концепція запровадження “Електронної митниці” на базі ЄАІС ДМС України як одного з механізмів забезпечення митної безпеки України зумовлювалася завданнями та пріоритетними цілями наближення митних правил України до світових норм і стандартів, ключовими ознаками яких були високі рівні інформаційно-телекомунікаційного забезпечення. Використання даних інформаційних систем значною мірою прискорювало інтеграцію митних органів України в систему світового інформаційного обміну у митній сфері.

В жовтні 2013 р. Кабінет Міністрів України запровадив Стратегічний план розвитку Міністерства доходів і зборів на період 2013–2018 рр., закріплюючи при цьому базові засади та стратегічні принципи здійснення державного управління в митній сфері, в тому числі в напрямку посилення рівня її інформатизації, а у 2016 р. Державна фіскальна служба започаткувала низку нових сервісів, зокрема “Електронний кабінет платника” та “Єдине вікно”.

Зазначимо, що важливими важелями прискорення запровадження нових інформаційних продуктів, спрощення митних формальностей та підвищення ефективності діяльності функціональних підрозділів митних органів відбувалося щоразу під впливом певних каталізаторів, якими ставали як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу. Зокрема, негативним чинником, який завдавав вкрай руйнівного впливу, було перманентне реформування системи митних органів з постійними трансформаційними перетвореннями інституційної структури. Відповідно до законодавчого забезпечення, з 1.07.2021 р. ДМС України розпочала своє існування як єдина юридична особа, яка охоплювала 26 відокремлених митниць. Означений варіант функціонування митних органів, як показує світова практика, є найбільш ефективним.

Позитивним каталізатором став процес вступу України до Світової організації торгівлі, і дещо пізніше – напрацювання заходів для укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ці бажані для України напрями співпраці з зовнішніми митними інституціями окреслили дорожню карту реформування структури митних органів та подальші пріоритети побудови митних взаємин з розвиненими країнами світу.

Якщо проаналізувати усе, що було зроблено в цифровізації митної сфери, то найбільш знаковим є впровадження у 2018 р. програми авторизованого економічного

оператора (АЕО), з можливістю подачі документів для отримання статусу АЕО з серпня 2020 р., і режиму спільного транзиту (NCTS). Країни, які започаткували використання інформаційного модуля АЕО з серпня 2008 р., на сьогодні констатують, що близько 60–80% експортно-імпортних операцій здійснюють суб'єкти, які мають статус АЕО. Для суб'єктів, що мають високий рівень зовнішньоекономічної активності, а відповідно – високі показники експортно-імпортних операцій, це дуже важливо, оскільки скорочується час на здійснення митних процедур та підвищується рівень послуг, які надають митні органи. Передумовами використання інформаційних продуктів є мінімізація витрат часу та зусиль як суб'єктів ЗЕД, так і працівників функціональних підрозділів митних органів, адміністративного тиску для суб'єктів ЗЕД, спрощення митних формальностей та оптимізація процедур митного контролю.

Безумовно, запровадження інформаційних автоматизованих систем є важливою передумовою функціонування митних органів держави, що підтверджується даними митної статистики держави, зокрема в частині переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів (табл. 1).

Очевидним є значне скорочення обсягів вантажів та транспортних засобів через пандемічні і постпандемічні обмеження 2020 р. Як свідчать дані табл. 1, у 2014–2020 рр. мало місце майже трикратне скорочення кількості транспортних засобів, які перетнули кордон України з країнами СНД, і двократне з країнами Європейського Союзу.

Стосовно переміщення товарів з країн ЄС через митний кордон України у 2014–2021 рр., то максимальне значення спостерігалось у 2015 р., а мінімальне у 2020 р. Найбільше зменшилося переміщення товарів, що надходили з країн СНД. Ми вбачаємо в цьому позитивну тенденцію, оскільки, на наше переконання, це є свідченням більш

Таблиця 1

Окремі показники спеціальної митної статистики щодо переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів за ділянками кордону у 2014-2021 рр., млн од. [11]

Суміжна країна / ділянка митного кордону України	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Польща	6,99	7,50	7,65	7,40	6,49	5,45	2,86	3,77
Словаччина	1,44	1,51	1,49	1,28	1,21	0,97	0,58	0,76
Угорщина	2,06	2,11	2,50	2,71	2,40	2,01	0,99	1,06
Румунія	1,00	1,24	1,49	1,44	1,52	1,25	0,61	0,80
<i>Всього кордон з країнами ЄС:</i>	<i>11,50</i>	<i>12,36</i>	<i>13,13</i>	<i>12,83</i>	<i>11,62</i>	<i>9,68</i>	<i>5,04</i>	<i>6,39</i>
Російська Федерація	5,46	3,99	3,74	4,07	3,89	3,35	1,74	1,90
Білорусь	1,86	1,85	1,85	2,18	2,51	2,12	1,09	0,99
Республіка Молдова	2,49	2,57	2,77	2,96	2,96	2,75	0,90	1,13
<i>Всього кордон з країнами СНД:</i>	<i>9,81</i>	<i>8,41</i>	<i>8,36</i>	<i>9,21</i>	<i>9,36</i>	<i>8,23</i>	<i>3,73</i>	<i>4,02</i>
<i>Через морські пункти пропуску</i>	<i>0,27</i>	<i>0,07</i>	<i>0,08</i>	<i>0,08</i>	<i>0,08</i>	<i>0,09</i>	<i>0,10</i>	<i>0,14</i>
<i>Через авіаційні пункти пропуску</i>	<i>0,10</i>	<i>0,09</i>	<i>0,10</i>	<i>0,12</i>	<i>0,13</i>	<i>0,15</i>	<i>0,06</i>	<i>0,11</i>
Польща	20,84	21,46	20,56	22,29	21,32	20,76	19,01	24,1
Словаччина	17,26	20,24	17,17	17,66	17,59	14,10	12,20	15,66
Угорщина	6,34	5,13	5,24	6,26	5,95	4,99	5,22	5,17
Румунія	4,08	4,52	5,01	4,45	3,90	3,64	4,25	4,77

тісної взаємодії з країнами ЄС, що, власне, відповідає пріоритетам зовнішньоекономічного вектору розвитку України.

Щодо показника оформлення митних декларацій форми МД-2, то, незважаючи на попередньо означені тенденції розвитку, кількість оформлених митних декларацій у 2014–2021 рр. зростала (табл. 2).

Як свідчать дані табл. 2, показник кількості оформлених митних декларацій зрос-

тав за показником ввезення, вивезення, внутрішнього транзиту і значно скоротився за показником переміщення вантажів через митний кордон України за прохідним транзитом, за винятком 2001 р. В структурі оформлених митних декларацій впродовж 2014–2021 рр. майже вдвічі зріс показник оформлення митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування (табл. 3).

Таблиця 2

Окремі показники спеціальної митної статистики декларування у 2014–2021 рр., тис. шт. [11]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 к
<i>Оформлено митних декларацій форми МД-2:</i>	<i>3113,4</i>	<i>2791,2</i>	<i>3088,0</i>	<i>3569,4</i>	<i>3953,2</i>	<i>4559,4</i>	<i>4464,6</i>	<i>5159,3</i>
на ввезення (надходження)	1755,4	1510,1	1808,7	2148,5	2472,2	3089,6	3050,8	3568,7
на вивезення (пересилання)	884,8	870,1	852,2	940,0	989,7	998,7	985,1	1088,5
на внутрішній транзит (каботаж)	87,1	73,3	79,4	90,2	92,7	95,6	89,3	106,8
на прохідний транзит*	385,9	337,7	347,6	390,7	398,6	375,5	339,4	395,3

Таблиця 3

Окремі показники спеціальної митної статистики щодо оформлення митних декларацій за електронною процедурою у 2014-2021 рр., тис. шт. [11]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування:	2680,8	2530,7	2851,8	3349,3	3746,9	4389,4	4314,0	5006,5
на ввезення (надходження)	1611,9	1432,0	1736,4	2089,3	2417,1	3052,1	3024,1	3545,9
на вивезення (пересилання)	820,9	830,9	829,1	929,5	982,1	992,0	980,2	1084,1
на внутрішній транзит (каботаж)	80,5	70,4	77,2	88,0	91,7	95,2	88,9	106,6
на прохідний транзит*	167,6	197,3	209,1	242,5	256,0	250,1	220,8	269,9
Оформлено інших митних документів**:	-	1361,1	1502,6	1667,5	1727,2	1620,4	846,0	1024,0
квитанцій МД-1	-	1307,7	1428,3	1 579,7	1 637,1	1 394,8	438,6	491,6
оглядових розписів М 15	-	32,4	47,7	44,8	41,9	111,4	249,7	325,2
митних декларацій М-16	-	21,0	26,7	42,9	48,3	114,2	157,7	207,2

Однак дані табл. 3, незважаючи на позитивні показники зростання оформлення митних декларацій за процедурою електронного декларування за усіма процедурами ввезення, вивезення товарів та транзитом, засвідчують домінування імпорту над експортом в Україні, що, безумовно, не є позитивним індикатором розвитку. Означені питання є загрозою митній безпеці держави, оскільки домінування імпортової складової пригнічує розвиток національних бізнес-структур, зумовлює переважання імпортих товарів в структурі товарних груп, відповідний вплив на зовнішньоторгівельний баланс держави, а також і надходження до Державного бюджету України.

На рівень податкових надходжень до бюджетів держави та ефективність здійснення митних правовідносин здатні позитивно вплинути інформаційні модулі, які перебувають у процесі імплементації та подальшого розвитку, зокрема впровадження: інституту авторизованого економічного оператора (АЕО); кабінету взаємодії із митницею для громадян та бізнесу; "Єдиного вікна" для взаємодії з контролюючими органами; кабінету для роботи митних інспек-

торів; системи управління та опрацювання ризиків; Post-audit системи перевірки діяльності бізнесу на базі статистичних баз даних ДМС України та ДПС України; автоматизованої системи електронного обміну даними "Єдине вікно для міжнародної торгівлі" та інформаційного модуля новітньої транзитної системи NCTS (Нова комп'ютеризована транзитна система).

Електронна система "Єдине вікно для міжнародної торгівлі" є високо дієвою інформаційною технологією, Будучи апробованою міжнародною митною практикою та задовольняючи високі вимоги сучасного глобалізованого світу, функціонує на основі принципу обміну інформаційними масивами даних між вітчизняними суб'єктами господарювання, які здійснюють імпорту та експортну діяльність з використанням електронного документообігу. До переваг використання системи можна віднести: новітню, сучасну, безпечну взаємодію між митними органами та суб'єктом ЗЕД в системі обміну інформацією в режимі реального часу; автоматизацію процесів декларування товарів та вантажів; мінімізацію витрат часу на виконання митних

формальностей; спрощення процедур представлення документації як на етапі проходження митного контролю, так і після перетину митного кордону держави; мінімізацію контактів працівників функціональних підрозділів митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у здійсненні митних процедур, що значно скорочує корупційні ризики.

Інший інформаційний продукт, а саме – нова комп'ютеризована транзитна система NCTS, зарекомендував свою високу ефективність в міжнародній митній практиці, оскільки уможливує в режимі реального часу обмін інформаційними даними на всіх етапах проходження митного контролю безпосередньо між митницею певної країни та митними органами іншої країни-учасниці Конвенції з одночасним моніторингом митних ризиків. Для прикладу, вітчизняні митні органи можуть отримати інформаційне повідомлення про спрямування товару до митної території держави до моменту його наближення до митного кордону, що містить вичерпний масив інформації про товар, суб'єкта декларування вантажу, певні його особливості, а також одночасно прорахувати ймовірні митні ризики чи загрози для держави.

Особливістю цієї інформаційної системи є те, що лише після року її використання в тестовому режимі країнам-учасницям надається можливість долучитися до Конвенції про проходження спільного транзиту. На сьогодні Конвенцію, яка встановлює єдині та уніфіковані інформаційно-технологічні правила декларування та митного контролю транзиту товарів, використовують у 35 країнах Європи, зокрема на рівні країн Європейського Союзу, Сербії, Туреччини, Македонії, країн-учасниць Європейської асоціації вільної торгівлі.

Україна, приєднавшись до неї, взяла на себе зобов'язання щодо розробки норма-

тивних, методологічних та організаційно-розпорядчих основ, зокрема:

- побудова спільного, уніфікованого формату представлення інформації на основі використання Спільної комунікаційної мережі чи т.з. Спільного системного інтерфейсу Європейського Союзу, узгодженого на міжнародному рівні з метою формування єдиного трактування, класифікації та аналізу масивів даних структурними підрозділами митних органів різних країн;
- постійний аналіз необхідних правових, тактичних та організаційно-технічних заходів, які уможливували б забезпечення безперешкодного здійснення процедур спільного транзиту;
- розробка та реалізація ефективної системи фінансових гарантій та надійних гарантів з метою забезпечення сплати платежів і боргових зобов'язань;
- введення в дію ефективної системи спрощення митних процедур на основі запровадження та функціонування авторизованих відправника та одержувача;
- формування та забезпечення подальшого розвитку довгострокових взаємовідносин між митними адміністраціями та іншими суб'єктами процедури спільного транзиту;
- постійне навчання працівників структурних підрозділів митних органів та суб'єктів ЗЕД, задіяних у процедурах спільного транзиту.

Результати першого місяця застосування NCTS в Україні засвідчують, що запровадження процедури спільного транзиту в нашій державі є ключовим заходом в наближенні її вступу до Європейського Союзу, розвитку торгівельних відносин між країнами-учасницями Угоди. За один лише місяць Україна активно долучилась до можливості використання процедури спільного транзиту, оскільки за розподілом транзитних декларацій в розрізі країн як митниця відправлення вона визначалась 22 рази

з 4 суб'єктами процедури. Щодо розподілу транзитних декларацій по країнах, де Україна виступала митницею призначення, то тут було 20 суб'єктів процедури та подано 67 декларацій. При цьому питома вага декларацій комбінованого типу при переміщенні товарів з України становила 55%, транзитних декларацій звичайного типу – 45%, частка яких при переміщенні в Україну становила 70% (рис. 1).

За інформацією ДМС України, перший місяць застосування процедури спільного транзиту окреслив існування і певних помилок та складностей, зокрема:

- помилкове декларування офісу транзиту та неправильне заповнення граф чи введення неправомірних символів у декларації;
- виявлення певних неточностей в митному декларуванні, на основі чого мало місце закриття декларацій, за якими товари мали надійти на територію України, проте було скасовані митними адміністраціями інших країн (так, з 257 оформлених декларацій 134 були закриті митними органами інших країн на шляху руху вантажів);
- незначні технічні проблем, під час обміну інформаційними масивами
- недостатня поінформованість вітчизняних і зарубіжних учасників ЗЕД про

переваги процедур спільного транзиту, внаслідок чого здійснювалося подання звичайних, а не комбінованих транзитних декларацій, а відповідно, зростали витрати часу, зусиль та коштів учасників [11].

Безумовно, приєднання нашої держави до NCTS надає велику кількість переваг, до яких можемо віднести: безперервний обмін в режимі реального часу інформацією щодо особливостей, структури транзитних товарів з 35 країнами-членами Конвенції; спрощення та скорочення витрат часу і зусиль на здійснення митних формальностей у зв'язку з використанням єдиної митної декларації та механізму єдиної фінансової гарантії, залучення яких встановлюється при переміщенні товарів в межах митного простору країн-учасниць Конвенції від країни-відправлення до країни-призначення; імплементація у вітчизняне законодавство та митну практику держави ефективних і конкурентних умов діяльності фінансових гарантів; володіння точною та достовірною інформацією від митних органів країн-учасниць Конвенції щодо транзитних переміщень вантажів, які прямують в Україну, в розрізі країн та типу товару; введення в дію спеціальних транзитних спрощень на основі використання таких інструментів, як загальна фінансова гарантія, звільнення від гарантії, авторизований ванта-

Рис. 1. Оформлення комбінованих транзитних декларацій з даними безпеки (T1+ENS або T1+ЗДП) [11]

жовідправник/вантажоодержувач, самостійне накладення пломб тощо.

Можемо констатувати, що переваги використання вітчизняними суб'єктами ЗЕД електронно-інформаційних систем “Єдиного вікна для міжнародної торгівлі” та NCTS сприяє не лише розвитку міжнародної торгівлі, покращенню рівня партнерських правовідносин між учасниками ЗЕД та митними органами, а й підвищенню статусу останніх в міжнародному митному просторі з формуванням відповідного іміджу про нашу країну.

Безпека інформаційно-комунікаційних технологій є важливим чинником забезпечення належної ефективності функціонування митної сфери країни. Україна, маючи певний досвід в імplementації вискоефективних інформаційних технологій в митній сфері, разом з тим робить лише перші кроки на шляху формування ризикоорієнтованої концепції використання інформаційних технологій у здійсненні митних формальностей чи митного контролю. Для прикладу, в країнах Європейського Союзу чітко окреслено базові поняття та категорії, системи ймовірних ризиків та загроз інформаційній безпеці держави, митних інституцій та суб'єктів господарювання. Україна, запроваджуючи інформаційні технології, які широко використовують у країнах, що займають першофлангові позиції на міжнародній арені, має також враховувати системні, функціональні та технологічні особливості їх функціонування.

Однією з вимог інформатизації управлінських процесів в митній сфері держави є належний рівень не лише інформаційної безпеки, а й інформаційної відкритості, оприлюднення даних митної статистики. В цьому аспекті митні органи України продовжують здійснювати відповідну роботу. На сайті митних органів України можна отримати інформацію про обсяги оподаткованого експорту чи імпорту в розрізі товарних груп

та країн походження чи призначення, обсяги надходжень до Державного бюджету України від митних органів, податкове навантаження на 1 долар, обсяги товарів в 26 різноманітних одиницях виміру в опрацьованому аналітичному вигляді в інтерактивному форматі. Така інформація може бути класифікована відповідно до вимог користувачів та завантажена в Excel-форматі [11].

На сьогодні здійснюється активна робота та впровадження комплексу інформаційних технологій, які покликані скоротити вплив людського чинника, підвищити рівень автоматизації процесів на митниці та розширити спектр митних послуг. Доволі зручними й ефективно діючими є інформаційні продукти, які впроваджені для зручності користувачів впродовж останнього часу, зокрема: аналітичний інструмент Митниці BI, онлайн система скарг, калькулятор розрахунку митної вартості автомобіля, інфраструктурна карта митниці та “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”.

Висновки. Резюмуючи дослідження сучасного стану реалізації інформаційних технологій в діяльності митних органів України, констатуємо, що інформаційні сервіси, які функціонують в митних органах держави, ідентифікують належний рівень цифровізації процесів обміну інформацією та реалізації митного контролю в пунктах пропуску та місцях здійснення митних формальностей. Означені інформаційні продукти, відповідаючи міжнародному досвіду, будучи належним чином законодавчо закріпленими та технологічно опрацьованими, забезпечують ефективність використання інформаційних технологій митними органами держави.

Зазначимо, інформаційні технології, які використовують у ДМС України, дають змогу ефективно здійснювати процедури митного контролю від моменту заповнення митної декларації, здійснення митних фор-

мальностей та надання прозорих і відкритих даних митної статистики. Це значною мірою сприяє активізації зовнішньої торгівлі України, виходу вітчизняних товаровиробників на міжнародні ринки, розширенню митного простору держави.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. ВР України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>.

2. Войцещук А.Д. Як працює нова автоматизована система управління ризиками на митниці? Дебет-кредит. URL : <https://news.dtki.ua/state/zed/53042>.

3. Гладківська О. В. Вплив хмарних технологій на стан інформаційної безпеки: правовий аспект. Інформація і право. 2014. № 3(12). С. 92–101.

4. Давидов Р. Щодо автоматизації митних процедур: прес центр. URL : http://www.wcoomd.org//media/wco/public/global/pdf/media/annualreports/wco_ar_2016_2017_en.pdf.

5. Калашнікова О. Сутність і зміст поняття інформаційних технологій у державній митній справі. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 226–230.

6. Кримчак Л. А. Інформаційна взаємодія підприємств з митними органами. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. 2018. № 29. С. 206–210.

7. Мацедонська Н., Коваленко В., Штефан Л. Модернізація митної діяльності з використанням інформаційних технологій. Економіка та суспільство. 2021. № 27. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-16>.

8. Пашко П. В., Шуляк В. П. “Електронна митниця” – головний механізм гарантування митної безпеки держави. Фінанси України. 2006. № 12. С. 53–59.

9. Разумей М. М. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, основною метою якої є забезпечення вибірковості митного контролю. URL : <http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti-zastosuvannya-avtomatizovanoji-sistemi-analizu-ta-upravlinnya-ryzykamy-osnovnoju-metoyu-yakoi-je-zabezpechennya-vybirkovosti-mitnogo-kontrolyu>.

[zastosuvannya-avtomatizovanoji-sistemi-analizu-ta-upravlinnyarizikami-osnovnoyu-metoyu-yakojie-zabezpechennya-vybirkovosti-mitnogo-kontrolyu](http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12).

10. Про Концепцію інтегрування системотворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України. Наказ ДМСУ від 28.03.12 р. № 191. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12>.

11. Офіційний сайт державної митної служби. URL : <https://customs.gov.ua>.

12. Конвенція про процедуру спільного транзиту. Міжнародний документ від 20.05.1987. ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text.

13. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Міжнародний документ від 20.05.1987 р. ВР України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012.

14. Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Закон України від 30.08.2022 № 2554-IX. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text>.

15. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи. Закон України від 12.09.2019 № 78-IX. ВР України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX#Text>.

References

1. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI [Customs Code of Ukraine]. (2012, March, 03). Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>.

2. Voytseshchuk, A.D. (2019). Yak pratsiuie nova avtomatyzovana sistema upravlinnia ryzykamy na mytnysi? [How does the new automated risk management system at customs work?]. Debet-kredyt – Debit-credit. Available at: <https://news.dtki.ua/state/zed/53042>.

3. Hladkivska, O. V. (2014). Vplyv khmarnykh tekhnolohii na stan informatsiinoi bezpeky: pravovy aspekt [The impact of cloud technologies on

the state of information security: the legal aspect]. *Informatsiia i pravo – Information and Law*, 3(12), 92–101 [in Ukrainian].

4. Davydov, R. Shchodo avtomatyzatsii myt-nykh protsedur: pres tsentr [On automation of customs procedures: press center]. Available at: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/annual-reports/wco_ar_2016-2017_en.pdf.

5. Kalashnikova, O. (2018). *Sutnist i zmist poniatia informatsiinykh tekhnolohii u derzhavni mytnii spravi* [The essence and content of the concept of information technology in the state customs business]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 6, 226–230 [in Ukrainian].

6. Krymchak, L. A. (2018). *Informatsiina vzaiemodiia pidpriemstv z mytnymy orhanamy* [Information interaction of enterprises with customs authorities]. *Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehtatsii – Socio-economic Development of Regions in the Context of International Integration*, 29, 206–210 [in Ukrainian].

7. Matsedonska, N. V., Kovalenko, V. V., Shtefan, L. B. (2021). *Modernizatsiia mytnoi diialnosti z vykorystanniam mytynykh tekhnolohii* [Modernization of customs activities using customs technologies]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 27. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-16_27.

8. Pashko, P.V., Shuliak, V.P. (2006). “Elektronna mytnytsia” – holovnyi mekhanizm harantuvannia mytnoi bezpeky derzhavy [“Electronic customs” – the main mechanism for guaranteeing customs security of the state]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 12, 53–59 [in Ukrainian].

9. Razumey, M. M. (2019). *Osoblyvosti zastosuvannia avtomatyzovanoi systemy analizu ta upravlinnia ryzykamy, osnovnoiu metoiu yakoi ye zabezpechennia vybirkovosti mytnoho kontroliu* [Features of application of an automated system of risk analysis and management, the main purpose of which is to ensure the selectivity of customs control]. Available at: [http://chp.com.ua/all-news/item/60270-personal-appropriate-automatized-system-analysis-](http://chp.com.ua/all-news/item/60270-personal-appropriate-automatized-system-analysis-to230upravlinny-pricing-main-ymetoyu-yakoji-e-zabezpechenny-vibirkovosti-mitnogo-kontrolyu)

[to230upravlinny-pricing-main-ymetoyu-yakoji-e-zabezpechenny-vibirkovosti-mitnogo-kontrolyu](http://chp.com.ua/all-news/item/60270-personal-appropriate-automatized-system-analysis-to230upravlinny-pricing-main-ymetoyu-yakoji-e-zabezpechenny-vibirkovosti-mitnogo-kontrolyu).

10. *Pro Kontseptsiuu intehruvannia systemout-voriuiuchykh komponentiv tekhnichnykh ta spetsialnykh zasobiv mytnoho kontroliu z avtomatyzovanoi systemoiu mytnoho oformlennia Derzhmytshluzhby Ukrainy. Nakaz DMSU vid 28.03.12 r. № 191* [On the concept of integration of system-forming components of technical and special means of customs control with the automated system of customs clearance of the State Customs Service of Ukraine. Order of the DMSU]. (2012, March, 28). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12>.

11. *Ofitsiyni sait Derzhavnoi mitnoi sluzhby* [Official site of the State Customs Service]. Available at: <https://customs.gov.ua>.

12. *Konventsiiia pro protseduru spilnogo tranzytu. Mizhnarodnyi dokument vid 20.05.1987 r.* [Convention on the procedure of common transit. International document]. (1987, May, 05). Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text.

13. *Konventsiiia pro sproshchennia formalnosti u torhivli tovaramy. Mizhnarodnyi dokument vid 20.05.1987 r.* [Convention on simplification of formalities in trade in goods: international document]. (1987, May, 20). Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012.

14. *Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro sproshchennia formalnosti u torhivli tovaramy. Zakon Ukrainy vid 30.08. 2022 № 2554-IXh* [On the accession of Ukraine to the Convention on simplification of formalities in trade in goods. Law of Ukraine]. (2022, August, 30). Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text>.

15. *Pro rezhym spilnogo tranzytu ta zaprovadzhennia natsionalnoi elektronoii tranzytnoi systemy. Zakon Ukrainy vid 12.09.2019 № 78-IXh* [On the joint transit regime and the introduction of the national electronic transit system. Law of Ukraine]. (2019, September, 12). Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <http://zakon.advice.gov.ua/laws/show/78-IX#Text>.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2022.